

Муляр С. П.,

Волинський інститут економіки та менеджменту

ПЕРЕКЛАДИ КОЛОРИЗМІВ ЛЕСІ УКРАЇНКИ РОСІЙСЬКОЮ МОВОЮ

У статті досліджується проблема відтворення кольоропозначень у російськомовних перекладах поезії Лесі Українки. Розглядаються способи віднайдення семантико-стилістичних реалізацій колоризмів. Зосереджується увага на втраті окремих семантичних компонентів кольоропозначень у перекладі.

Ключові слова: переклад, колоризм, семантика, лексема.

В статье исследуется проблема отображения цветообозначений в русскоязычных переводах поэзии Лесии Украинки. Рассматриваются способы нахождения семантико-стилистических реализаций цветовых лексем. Внимание сосредотачивается на утрате отдельных семантических компонентов цветообозначений в переводе.

Ключевые слова: перевод, цветообозначение, семантика, лексема.

The article presents the author's study of colours in Russian translations of Lesya Ukrainka poems. The ways of semantic and stylistic realization of colours were studied. The loss of some semantic components of colours in translation was taken into consideration.

Key words: translation, colour, semantic, word.

Для виявлення спільних та відмінних особливостей української та російської мов може бути використана колористична лексика, оскільки семантика колоризмів, за словами дослідника психосемантики кольору П. Яньшина, "отражает бытие человека в мире, контакт субъекта с миром, обеспечивает адекватное отражение объективной реальности на различных уровнях репрезентации субъекту образа этой реальности" [9, с. 7-8]. Особливим даром відчувати світ та його колористику наділені поетично обдаровані особистості, однією з яких була Леся Українка.

Мета статті – відзначити особливості семантичних співвідношень компонентів кольоропозначень у поезії Лесі Українки та її варіантів при перекладі російською мовою.

Творча індивідуальність Лесі Українки, відзначена ще І. Франком ("вона поет наскрізь мужній, але не позбавлена жіночої ніжності і грації" [Цит. по: 5, с. 177]), чи не найсильніше виявилася в інтимній ліриці. Але поетеса, за спостереженням Л. Міщенко, "не любила виходити на дороги велелюдні з своїм, особистим. Дуже делікатна у цьому відношенні, свою зажуру, свою радість, інтимні переживання ховала глибоко в серці" [5, с. 177]. У ліричній поезії Леся Українка часто використовує саме кольоропозначення як засіб передачі свого внутрішнього стану. Дослідники психосемантики кольору відзначають, що існують певні смислові зв'язки між рангами кольорів [9, с. 95]. Поетеса зізнається, що її інтимні переживання настільки сильні й глибокі, що вона не в змозі відтворити їх жодними барвами:

*Якби я всіми барвами владала,
то я б на барву барву накладала
і малювала б щирим самоцвітом,
отак, як сонечко пречисте літом;
домовили б проречистій руки,
чого промовить не здолали гуки,
і знав би ти, що є в душі моїй ...
Ох, барв, і струн, і слів бракує їй ...
І те, що в ній цвіте весною таємною,
либонь, умре, загине враз зо мною. [1, с. 181]*

У перекладі даної поезії російською мовою, здійсненому М. Чуковським, тричі використана Лесею Українкою лексема *барва* не повторюється, а замінюється виразом *перемещала бы умело*, що "розмиває" інтенсивність, насиченість колористичного полотна, а відтак почуттів, які доповнюють одне одного, самозаглиблюють, ніби взаємопроникають, а не замінюються. У семантиці лексеми *перемещать* реалізується дещо відмінні ознаки: почуття, як і барви, відмінні, самодостатні, ними легко маніпулювати, тільки б вміти їх розрізняти, пор. :

*Когда б я всеми красками владела,
Я их перемещала бы умело
И рисовала б ярким самоцветом,
Как солнца луч рисует жарким летом.
Договорили б опытные руки,
Чего договорить не могут звуки,
Ты видел бы горящий в сердце свет ...
Ох, красок, струн и слов у сердца нет ...
И то, что тайно в нем цветет весною,
Умрет, наверно, заодно со мною [8, с. 87]*

Леся Українка наділяє лексему *самоцвіт* ("1. Кольоровий чи безколірний коштовний, напівкоштовний або виробний камінь з яскравим блиском ... 2. *перен.* Те, що вражає яскравістю вияву, є самотнім взірцем чогось" [2, с. 1102]) незвичним епітетом *щирий*. М. Чуковський замінює його на більш "буденне" *яркий*, оскільки російські відповідники "*искренний, сердечный, душевный, откровенный, непосредственный, проникновенный*" [3, с. 1073] мають інші співзначення. Таким чином втрачається відчуття глибини і тісного взаємозв'язку між психологічним станом та відтворенням його через барви, ліричний настрій відділяється від колористичної гами. Не випадко-

вість, а цілеспрямованість добору співзвучних кольоропозначень доводить словосполучення *проречистії руки*, яке також у російському тексті замінено на *опытные руки*. Набутий досвід породжує впевненість, але глибокі почуття ніколи не можна відтворити лише словами, звуками, барвами, а тому людині властиво відчувати світло в душі, природу якого неможливо збагнути, а руки виконують волю вищих сил.

Складність власного переживання закоханості Лея Українка передає через колоризми й у поезії “Ой не зникли золотії терни”, перекладеної російською мовою О. Островським [8, с. 88]. Внутрішні протиріччя, перетворення алегорично відображаються через колористичні контрасти, оскільки саме контраст – найпродуктивніший засіб поетичної стилістики. Він базується на протилежності, яка, за словами Л. Новикова, є “одним из характерных проявлений природной склонности человеческого ума и лежит в основе различных представлений в обыденной жизни, научном познании, философских построениях, этике, эстетике, религии” [6, с. 7]. Контраст раскрывает “в обозначаемом взаимоисключающие и противоречащие друг другу начала” [1, с. 26]. Леся Українка, добираючи кольоропозначення, свідомо уникає прямого поєднання колористичних протилежностей. *Чорному* протистоять інші кольори, але не *білий* –

*Ой не зникли золотії терни,
тільки почорніли,
ой не всохли кривавії квіти,
тільки помарніли.*

*Зійди, сонце, під моє віконце
та й засвіти ясно,
позолоти мої чорні терни,
нехай буде красно.* [4, с. 182]

Таким чином поетеса намагається відтворити напружену постійну внутрішню боротьбу із собою, на що вказують лексеми *не зникли, тільки помарніли*. Так в поетичному тексті Лесі Українки виникає асиметричний контраст, побудований на протилежних ланках хроматичної гами кольору: *чорний – золотий, чорний – червоний*, де *червона* барва імпліцитно виражена через лексеми *кривавий, пожар*. Контекстуальні антоніми, як відмітив Л. Новиков, відрізняються “семантичною неоднорідністю”, виражаючи “не однаковий, а різний ступінь проявлення... протилежних якостей, ознак і властивостей, що належать до однієї суті” [6, с. 26].

Звичайно, такий складний колористичний фон нелегко відтворити перекладачеві. Тому О. Островський, намагаючись зберегти загальний ліричний тон, змушений варіювати в тому числі і з кольоропозначеннями. Так, на початку поезії перекладач, зберігаючи *чорно-червону* гаму протиставлення, останню втілює через заміну перифрастичного виразу *кривавії квіти* на лексему *маки*. В тексті оригіналу ця квітка не випадково наділена означенням *кривава*: воно зосереджує увагу читача інтенсивності страждань.

Зменшення інтенсивності *червоної* барви (а відтак і душевних страждань) Леся Українка передає через лексему *помарніли* – “1. Схуднути, побліднути внаслідок хвороби, недоїдання, тяжкої праці і т. ін. // Утратити здоровий вигляд, красу, привабливість (про обличчя, тіло). 2. Стати блідшим, менш яскравим (про фарби, кольори та ін.). // Стати тьмяним. 3. *перен.* Зів’янути, втратити свіжість від нестачі вологи, поживних речовин і т. ін.” [2, с. 854], а О. Островський добирає *побледнели* – “1. Стати блідим, блідшим. 2. Втратити яскравість забарвлення; потьмяніти, поблякнути. 3. *перен.* Втратити яскравість, виразність” [2, с. 803], що викликає відверто персоніфіковані асоціації.

Лексема *красно* в українській мові не має колористичних ознак, що впливає і з контексту поетичних рядків – *позолоти мої чорні терни, нехай буде красно* [4, с. 182]. У російському тексті поезії з’являється вираз *позолотой красной*, що асоціюється із реалією “красное золото” – “золото высокой чистоты (пробы) с красноватым оттенком”, “золотистый с красноватым оттенком” [7, т. 17].

Порівняльний аналіз українського та російського текстів виявив розбіжності у відтворенні колористичних ознак, які призводять до втрати внутрішньої глибини перекладеного тексту, до втрати тих прямих і символічних співзвучень, які є ядром поезії. Адже у тексті Лесі Українки колір – не лише допоміжний засіб у відображенні внутрішнього світу ліричного героя, а й самостійна одиниця, здатна не лише відображати, а й впливати на відчуття. Переклад нерідко позбавляє можливості відслідкувати важливі взаємоперетворення, трансформації, найтонші душевні рухи, зокрема ті, що передаються через колоризми.

Література:

1. Арутюнова Н. Д. Типы языковых значений : Оценка. События. Факт. / Н. Д. Арутюнова. – М. : Наука, 1988. – 341 с.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. – К. : Ірпінь : ВТФ “Перун”, 2007. – 1736 с.
3. Зубков М. Г. Сучасний російсько-український, українсько-російський словник. – Харків : “УІС”, 2000. – 576 с.
4. Леся Українка. Вибране. – К. : Молодь, 1963. – 547 с.
5. Міщенко Л. І. Леся Українка. – К. : Рад. шк., 1986. – 304 с.
6. Новиков Л. А. Русская антонимия и ее лексикографическое описание // Львов М. Р. Словарь антонимов русского языка. – М. : Рус. язык, 1988. – С. 5-30.
7. Словарь современного русского литературного языка : В 17 т. – М.-Л. : Издательство Академии Наук СССР, 1956 – 1965.
8. Украинка Леся. Избранное. – М. : Правда, 1984. – 432 с.
9. Яньшин П. С. Введение в психосемантику цвета. – Самара : Изд-во СамГПУ, 2000. – 200 с.